

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ”

เขียนโดย สุขพัฒน์ อนนท์จารย์

Review of the Book on "Mystery of Philosophy in the Funeral Tradition"

Written by Sukaphat Anonchan

ศิริเพ็ญ ชัยสนธิ

Siripen Chaisanit

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University Demonstration School

พระมหาหมหินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

Research Center for Dhammasuksa

Email: Siripen@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 15 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤษภาคม 2564

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” ผู้เรียบเรียง : ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับปริศนาในงานศพโดยเฉพาะ ผู้เขียนได้รวบรวมปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ในเล่มเดียวกัน และได้รวบรวมขึ้นมาในโอกาสที่ผู้เขียนได้สูญเสียบุคคลสำคัญในชีวิตไป เฉพาะเรื่องปริศนาปรัชญาธรรมใน งานศพ เคยตีพิมพ์ไปแล้วครั้งหนึ่ง แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหนังสือปริศนา ปรัชญาธรรม เนื้อหาไม่มากนัก โดยสำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี จัดพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2546 ได้รับการตอบรับจากผู้สนใจเป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงได้รวบรวม หนังสือเล่มนี้ขึ้นมาใหม่ต่างหาก เอาเฉพาะเนื้อหาที่เป็นปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีการบำเพ็ญกุศลศพเท่านั้น และได้เพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วน สำหรับเล่มนี้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม หอสมุดแห่งชาติ สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, 2552 จำนวน 75 หน้า ข้าพเจ้าสนใจ จึงยกบางประเด็นขึ้นมาวิจารณ์

2. สรุปสาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาสอนให้มวลมนุษย์รู้จักธรรมชาติของตน ตามสภาพ ความเป็นจริง ความจริงในที่นี้คือ ความตาย สอนให้พิจารณาเนืองๆ ถึง ความตายว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่สามารถล่วงพ้นความตายไปได้ ที่สอนไว้อย่างนี้ก็เพื่อให้รู้จักธรรมชาติของตัวเราเอง ตามสภาพความเป็นจริง จะได้บรรเทาความเมาต่างๆ เช่น ความเมาในวัย ความเมาในทรัพย์ ความ เมาในความไม่มีโรค ความเมาในอำนาจ เป็นต้น ให้บรรเทาเบาบางลงเมื่อ ความพลัดพรากเกิดขึ้นเพราะความตายเป็นเหตุ จะได้สามารถทำใจได้ มีชาว พุทธไม่มากนักที่พยายามทำความเข้าใจกับความจริงดังกล่าวนี้ น้อยคน ที่จะกล้ามองสบตากับความตายอย่างผู้เดินร่วม

ทางในชีวิต ยิ่งเป็นความตาย ก็ยิ่งไม่มีใครอยากคิดถึงเลย หากจะต้องคิดถึงก็คิดถึงด้วยจิตใจที่ไหวหวั่น หรือหวาดหวั่น หรือมีความเข้าใจว่า เป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคลในชีวิต

ความจริงอย่างหนึ่งในพุทธปรัชญา เป็นความจริงที่ชาวพุทธผู้ไม่ได้ ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีน้อยคนที่จะทราบหรือรู้จักความจริงที่ว่านี้ กล่าวคือ ภาวะใกล้ดับจิตของมนุษย์ เราทุกคนตระหนักแน่นอนโดยปราศจากข้อสงสัยว่าเราต้องตายแน่นอน เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้ว ต้องตายทั้งนั้น แต่น้อยคนที่จะทราบว่าขณะที่เรากำลังจะตายหรือขณะที่ จิตของเราจะดับไปจากร่างกายนี้ ปรากฏการณ์ทางจิตของเราเป็นอย่างไร ในทางปรัชญาและศาสนาอื่นๆ ไม่มีปรากฏการณ์ดังกล่าว หากมีแต่ในพุทธ ปรัชญาเท่านั้นที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตของมนุษย์ที่กำลังจะตาย ไว้อย่างละเอียดจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต

ความหมายของความตาย

คำว่า ความตาย หมายถึง การไม่มีชีวิตอยู่ หรือการสิ้นใจ หรือการ ที่ร่างกายไม่ไหวติง เช่น อวัยวะต่างๆ มีมือและเท้า เป็นต้น ไม่สามารถ เคลื่อนไหวได้อีกต่อไป เหมือนอย่างรถยนต์ตายก็ไม่สามารถหมุนหรือเคลื่อน มีนักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า คำว่า “ตาย” สันนิษฐานมาจากคำว่า “ติ” ซึ่งเป็นภาษาบาลี แปลว่า สาม ในทางอักษรศาสตร์ให้แปลว่า สาม ในทางอักษรศาสตร์ให้แปลงอิที่ติ เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาเย นำ อาเย ผสมกับ ตะ เป็นตายะ เทียบกับ คำว่าตายหรือคำว่า นาย แปลว่า “ผู้นำ” การแปลง อิ เป็น เอ นี้ มีเทียบได้ เช่นคำว่า ติปิฎก บางทีก็ใช้คำว่า เตปิฎก แปลว่า พระไตรปิฎก คัมภีร์ 3 คัมภีร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นต้น

คำว่า ตาย แปลว่า ครบ 3 รอบ มีอธิบายว่า ความเป็นไปของสังขาร ธรรม มีอาการ 3 อย่าง คือ มีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีการเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง และมีการแตกสลายลงไปในที่สุด ธรรมตา สังขารจะมีวิญญานครองหรือไม่วิญญานครองก็ตาม จะต้องตกอยู่ใน สภาพอย่างนี้ทั้งสิ้น เหมือนบ้านเรือนที่เราอยู่อาศัย เมื่อได้ปลูกสร้างขึ้นแล้ว ก็ต้องได้เกิดการเปลี่ยนแปลง คืออาจจะมีการชำรุดทรุดโทรมไป และในที่สุด ก็ต้องรื้อทิ้งหรือผู้เป็นเจ้าของเสียชีวิตและกลายสภาพเป็นดินไปในที่สุด

ความหมายในนันทาทศนะ

ความหมายตามทศนะต่างๆ ยกมาเป็นเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. ลัทธิปริมาณนิยม “การ ตาย คือ การที่บรรดาปรมาณูที่ ประกอบกันเป็นร่างกายและวิญญาน สลายตัวออกจากกัน”

2. เฟลโต “การตาย คือ การ ที่วิญญานพ้นจากโลกแห่งประสา สัมผัสไปสู่โลกแห่งมนคติ”

3. นักจิตนิยมอินเดีย “การตายเป็นการสละร่างกายเก่า แล้วถือเอา ร่างใหม่เช่นเดียวกับการเปลี่ยนเสื้อผ้า”

4. นักสสารนิยม “การตาย คือ การจบสิ้นกระบวนการชีวิต”

5. มาร์ติโน “การตาย คือ การเปลี่ยนรูปของพลังงาน”

การตาย 3 ลักษณะ

ลักษณะ 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ฌณิกมรณะ คือ การตายชั่วขณะหนึ่ง หมายถึง การหายใจเข้า หายใจออกขณะหนึ่ง ตายชั่วคราวชั่วยาม มีอาการเกิดดับๆ อยู่ตลอดเวลา

2. สัมมัตมรณะ คือ การตายแบบปุถุชนหรือสามัญชนทั่วไป หมายถึง คนที่มีกิเลสตัณหา ได้แก่ ผู้มีความโลภ ความรัก ความโกรธ ความหลง ที่เรียกว่า มี จิตอันอวิชชาห่อหุ้มอยู่ เมื่อตาย ไปแล้วก็ต้องไปเกิดในภพในภูมิ อื่นอีก

3. สมุจเฉทมรณะ คือ การตายของพระอรหันต์ หมายถึง การตายของคนทั้งหมดกิเลสตัณหา อาสวะ

ทั้งปวง เป็นผู้สิ้นภพสิ้นชาติ ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เช่น การตายของพระอรหันต์ทั้งหลายที่ เรียกว่า ปรินิพพาน ไป เป็นต้น

ลักษณะการตาย 2 อย่าง

ลักษณะการตายโดยย่อมี 2 อย่างดังต่อไปนี้

1. กาลมรณะ หมายถึง หรือ การตายตามกาลเวลา บุคคลจะ ได้ก็ตามเมื่อได้เกิดมาในโลก แล้วก็มี การเจริญเติบโตขึ้น มาเริ่มตั้งแต่วัยเด็กอยู่ในวัย กลางคน จนถึงปัจฉิมวัย(วัยชรา) มีชีวิตอยู่จนถึงวัยชราภาพ จนกระทั่งหมดอายุขัยจึงได้ตายตามกาลเวลาอุปมาเหมือนต้นไม้ ไม่เมื่อมันเกิดขึ้น ก็มีการเจริญเติบโตจนแก่ เฒ่าในที่สุดต้นไม้ต้นนั้นก็เหี่ยวแห้งลงไปและถูกโค่นล้มลงฉับใดก็ฉับนั้น

2. อกาลมรณะ หมายถึง การตายที่ไม่สมควรจะตาย คือไม่ถึงคราว ที่จะตาย เช่น บุคคลใดก็ตามกำลัง อยู่ในวัยเด็กวัยหนุ่มสาวยังไม่ทัน หันแก่ แต่ก็มีเหตุหรือมีกรรมมาตัดรอนชีวิตินทรีย์ อาทิเช่น บางคน อุบัติเหตุ บ้าง หรือเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายบางชนิดบ้าง หรือตายอย่างฉับ ในที่สุดก็ต้องตายจากไปก่อนถึงอายุขัยหรืออายุจริงของมนุษย์ เป็นต้น

การตายในพระอภิธรรม 4 อย่าง

การตายในพระอภิธรรมมี 4 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. การตายเพราะสิ้นอายุ กล่าวคืออายุขัยของมนุษย์ในปัจจุบัน อายุของมนุษย์เราจะอยู่ได้สูงสุด ประมาณ 100ปี บางคนมีอายุไม่ถึง 100 ปี หรือบางคนก็สร้างกุศลไว้มากอาจจะเลย 100 ปี แต่ก็มีไม่มากถึง กระนั้น ก็จะต้องตายเหมือนกัน ใครที่มีอายุยืนนานถึงขณะนี้คืออยู่ในวัยชราที่มีอายุยืน 80 ปี 90 ปี หรือ 100 ปี ก็สิ้นอายุ อุปมาเหมือนอย่างรถยนต์ที่ทางโรงงาน เขากำหนดอายุไว้ ถ้าเราใช้ตามปกติไม่เกิดอุบัติเหตุร้ายแรง รถยนต์ที่มีอายุ ที่เขากำหนดตั้งไว้เพียงเท่านั้น ถ้าเลยจากนี้แล้วจะใช้งานไม่ได้

2. ตายเพราะสิ้นกรรม กล่าวคือ บางคนเกิดมามีชะตาชีวิตกำหนดมาผู้ที่กำหนดชะตาชีวิตของเรา คือ วิบากกรรม ในขณะที่ดวงวิญญาณได้ ปฏิสนธิแล้ว วิบากของกรรมก็จะกำหนดชีวิตของเราให้มีชีวิตอยู่ได้ 1-2-3 ปี หรือ 10 ปี 20 ปี 30 ปี เราก็จะอยู่ได้ตามกรรม เช่น คนบางคนแม้จะมี อายุไม่มาก แต่ถึงคราวที่จะตายหรือ ชะตาชีวิตขาด ไม่ว่าจะซ่อนตัวอยู่ในถ้ำในซอกแห่งภูเขาหรือขึ้นไปอยู่ในอากาศหรือดำลงไปใต้น้ำ ก็ไม่สามารถ หลีกเลี่ยงผลของกรรมไปได้ เมื่อมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ ตายด้วยเหตุนั้น เป็นต้น

3. ตายเพราะสิ้นอายุ และสิ้นกรรมพร้อมกัน หมายถึง คนนั้นๆ ได้อยู่มามีชีวิตอัน ยืนยาวนานเพราะ กุศลกรรมดี ที่เขาทำไว้จึงอำนวยผลให้เขา มีอายุยืน เมื่อกรรมมาบรรจบ กันพอดี เขาต้องสิ้นชีวิตจา โลกนี้ไป บุคคลประเภทที่ 3 นี้ เป็นบุคคลที่หาได้ยากนัก

4. ตายเพราะกรรมชาติก่อนตามทัน ภาษาบาลี เรียกว่า อุปปัจเจกกรรม คือ กรรมที่เคยสะสมหรือทำ มาในชาติปางก่อน เช่น คนบางคนอาจจะ เคยฆ่าคนอื่นมา ชื่อว่าได้ทำบาปกรรมอย่างรุนแรงไว้ หรือได้สร้างความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นเป็นอันมาก กรรมเหล่านั้นโดยสรุป พอมาถึงชาติปัจจุบันผลของกรรมนั้นก็ส่งให้ ได้รับผลกรรมอันนี้ เป็นต้น

หากเปรียบเทียบลักษณะของความตายดังตะเกียงน้ำมันที่ลูกโป่งต้องดับลงเพราะเหตุ 4 อย่าง คือ

1. ไล่หมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นอายุขัย 2. น้ำมันหมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นกรรม 3. ทั้งไล่ทั้งน้ำมันหมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นอายุขัยและกรรม 4. ไล่และน้ำมันยังมีแต่ถูกลมดับ ดังมนุษย์ตายเพราะถูกกรรม เข้ามา ตัดรอน

พฤติกรรมบ่งชี้ที่เกิดหลังการสิ้นใจ

ชีวิต คือ การเดินทางไปสู่ความตาย วันหนึ่งผ่านไปก็คือก้าวหนึ่งที่ตัว ก้าวใกล้ความตาย เมื่อถึงความ ตายชีวิตก็แตกสลายไป ความตายจึงเป็น เรื่องของชีวิตแต่ไม่ใช่ที่สุดแห่งชีวิต และไม่ใช่ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ด้วย

ความตายเป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของชีวิตที่ท่องเที่ยวไปตาม ต่างๆ เป็นภัยคุกคามชีวิตแก่สรรพสัตว์ที่ร้ายแรงที่สุด พุทธปรัชญาอธิบายไว้ว่า สภาพที่เรียกว่า ความตายหรือ มรณะนั้นได้แก่ สภาวะ ภาวะที่เคลื่อนไหว การทำลาย การหายไป การทำกาละ การแตกแห่งชั้น ความตาย และความทิ้งซากศพไว้ ความตายแห่งสังขาร คือร่างกายการแตกแห่งชั้น มฤตยู แห่งสังขาร คือร่างกายของคน ที่ สิ้นลมหายใจนอนนิ่งไม่ไหวติง นอนตัวแข็งทื่อเหมือนท่อนไม้ มี สัญลักษณ์แห่งความตาย เป็นการปิดฉากชีวิตอย่างสนิท ความตาย เป็นทุกข์ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ของผู้เข้าถึงมรณะ คือ คนที่ใกล้ตาย จะแสดงออกให้ปรากฏออกมา 2 สภาพ” คือ

1. สภาพการณ์ทางกาย ลักษณะที่ร่างกายไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีก กล่าวคือ คือลักษณะที่บ่งบอกผู้ที่ใกล้ตายจะมีอาการอวัยวะระเหิดระเหิด ตา ตาย มองอะไรไม่เห็น หูก็ไม่ได้ยิน หมดความรู้สึกทางอารมณ์ และ ความนึกคิด นาที ซึ่งมีลักษณะคล้ายนอนหลับแต่ไม่หายใจ หัวใจก็หยุดเต้นไม่ทำงาน ประสาท เตือนและสมองค่อยๆ หมดความรู้สึก จะเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตตามหลัก วิชาแพทยศาสตร์ อธิบายว่า เมื่อสมองหยุดทำงานเป็นวาระอันดับสุดท้าย ในบางรายเมื่อมีการตายกลับฟื้นขึ้นมาญาติจะนำไปเก็บไว้รอดูหลายๆ การที่ผู้ตายฟื้นขึ้นมาแสดงให้เห็นว่าสมองยังไม่หยุดทำงาน ยังมีความรู้สึกทางอารมณ์ที่ตกค้างเหลือจากอารมณ์ ทำให้ผู้ตายมี ตัวอย่างสมองเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจความตายที่แน่นอน

2. สภาพการณ์ทางจิต ตามสภาวะธรรม จิตจุติเคลื่อนออกจากร่างกายไปเกิดหรือปฏิสนธิใหม่ ตามผลแห่งกรรม ตามผลแห่งกรรม สภาพที่ต้อง ตายเกิด คือ สังสารวัฏ มนุษย์ก่อนที่จะตายลงไปจริงๆ จะมีอารมณ์เกิดขึ้น คือจิตใจในขณะนั้นทำหน้าที่คิดนึกอารมณ์ ซึ่งอารมณ์เป็นเหมือนผู้นำทางหรือชี้ทางบอกให้รู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดในภพใด หรือจะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก

ปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ

ปริศนาอันดับที่ 1 ฆ้องตี 3 ครั้งเป็นสัญญาณ ปริศนาอันดับที่ 2 การอาบน้ำศพ ปริศนาอันดับที่ 3 พิธีรดน้ำศพ ปริศนาอันดับที่ 4 การหวิ้มให้ศพ ปริศนาอันดับที่ 5 การนุ่งผ้าให้ศพ ปริศนาอันดับที่ 6 การทาแป้งแต่งศพ ปริศนาอันดับที่ 7 การตำหมากใส่ปากศพ ปริศนาอันดับที่ 8 การนำเงินใส่ปากศพ ปริศนาอันดับที่ 9 การมัดตราสัง ปริศนาอันดับที่ 10 การห่อตราสัง ปริศนาอันดับที่ 11 การเอาขี้ผึ้งปิดตา ปาก จมูก และหู ปริศนาอันดับที่ 12 บันได 3 หรือ 4 ชั้น ปริศนาอันดับที่ 13 รั้วไม้ไผ่รองศพ ปริศนาอันดับที่ 14 ปากกาจับโลง ปริศนาอันดับที่ 15 หันหัวศพไปทางทิศตะวันตก ปริศนาอันดับที่ 16 ดอกไม้ธูปเทียนในมือศพ ปริศนาอันดับที่ 17 การสวดพระอภิธรรม ปริศนาอันดับที่ 18 ตามไฟปลายเท้าศพ ปริศนาอันดับที่ 19 น้ำ น้ำมัน ข้าวเปลือก ปริศนาอันดับที่ 20 การเลี้ยงศพ ปริศนาอันดับที่ 21 เคาะโลงศพให้รับศีล ปริศนาอันดับที่ 22 การจูงศพ ปริศนาอันดับที่ 23 การบวชน้ำไฟ ปริศนาอันดับที่ 24 การชักฝัก ๆ ที่ ปริศนาอันดับที่ 25 การโปรยข้าวสาร ปริศนาอันดับที่ 26 การหว่านข้าวตอก ปริศนาอันดับที่ 27 ประตูปา ปริศนาอันดับที่ 28 การตีหมอน้ำและหมอน นอนดับที่ 29 การใช้ไม้ขีดทางนำหน้า ปริศนาอันดับที่ 30 เวียน 3 รอบก่อนขึ้นเมรุ ปริศนาอันดับที่ 31การกระแทกเมรุ 3 ครั้ง ปริศนาอันดับที่ 32 การทิ้งเบ๊ย 32-33 ปริศนาอันดับที่ 33 การล้างหน้าศพ ปริศนาอันดับที่ 34 ไฟเผาศพ ปริศนาอันดับที่ 35 การวางดอกไม้จันทน์ ปริศนาอันดับที่ 36 การโยนผ้าชำโลง ปริศนาอันดับที่ 37 ไม้ข่มเหง ปริศนาอันดับที่ 38 การชักฟั่น 3 ดุ้น ปริศนาอันดับที่ 39 การเดินสามหาบ ปริศนาอันดับที่ 40 การแปรรูป ปริศนาอันดับที่ 41 ด้ายสายสิญจน์ ปริศนาอันดับที่ 42 พวงหรีด

3. บทสรุป

หลังจากที่ได้อ่านเนื้อหาทั้งหลายก็กล่าวถึง ความตาย ความหมายแห่งความตาย ความตายตามความหมายใน พระพุทธศาสนา และปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพมีทั้งหมด 42 ปริศนาธรรม ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราต่างๆ และจากการสอบถามจากท่านผู้รู้ทั้งหลาย ปริศนาบางอย่างต้นฉบับ

เดิมเป็นภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นเหนือ เป็นต้น ได้นำมาแปลเป็นภาษาไทยกลางสำนวนภาษาก็พยายามใช้สำนวนภาษาร่วมสมัยให้มากที่สุด เพื่อความเข้าใจ ได้ง่ายๆ แต่บางปริศนาบางประโยคก็ยังคงไว้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสำนวนภาษาเก่า หนังสือเล่มนี้เหมาะกับชนทุกวัย เพราะเป็นศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยที่ปราชญ์ผู้ฉลาดทั้งหลายได้นำมาผูกเป็นเงื่อนไขเพื่อให้แก่ให้หาย ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดศาสนธรรมในอีกวิธีการหนึ่ง จะมีความ หลากหลาย วิธีการในการศึกษาศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนการ ที่ชวนให้ติดตาม เป็นปอเกิดแห่งการวิเคราะห์สังเคราะห์ตามหลักศาสนธรรม นั้นๆ สามารถที่จะจดจำได้ง่าย และมีความเข้าใจในแก่นธรรมได้เร็วขึ้น ปริศนาปรัชญาธรรมเหมาะสำหรับนักเทศน์ นักพูด นักปาฐกถา นักสนทนา นักเผยแพร่ศาสนธรรม นักโฆษณา พิธีกรตามงานต่างๆ โดยเฉพาะงานศพ นักแสดงต่างๆ นักเรียน นักศึกษาแนวพุทธปรัชญา และ ผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังนำไปแจกเป็นที่ระลึกในงานบำเพ็ญกุศลศพได้ หรือเป็นของฝากในเทศกาลและงานต่างๆ หากใครได้อ่าน และศึกษาก็สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป

4. ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจารณ์มีทัศนะต่อหนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” โดยมีข้อวิจารณ์ทั้งจุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

จุดเด่น หนังสือเรื่องนี้ คือ หนังสือเล่มไม่ใหญ่นัก พอเหมาะต่อการพกพา เนื้อหาทั้งหลายก็กล่าวถึงความตาย ความหมายแห่งความตาย ความตายตามความหมายใน พระพุทธศาสนา และปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ ปริศนาธรรม ผู้เขียนพยายามศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราต่างๆ พอสมควร เพื่อให้สามารถเป็นคู่มือให้กับผู้สนใจทั่วไป

จุดด้อย หนังสือเรื่องนี้ คือ เนื่องจากหนังสือเรื่องนี้เรียบเรียงเฉพาะที่เป็นเนื้อหาปริศนาปรัชญาธรรม เนื้อหาไม่มาก เอาแต่เพียงสรุปประเด็นที่ผู้เขียนอยากนำเสนอเท่านั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เนื้อหาหรือข้อมูลสำคัญอีกมากที่ไม่ได้รับการบันทึกเรียบเรียงเข้ากับหนังสือนี้ ดังนั้นแล้วผู้วิจารณ์เห็นว่า หากคราวต่อไปมีการพิมพ์ใหม่ หรือปรับปรุงใหม่ ควรนำข้อมูล ที่สามารถเพื่อเติมได้ ใส่เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อความสมบูรณ์ต่อไป

บรรณานุกรม

สุขพัฒน์ อนนทจารย์. (2552). ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี.